

UNIwersytet Jagielloński
w Krakowie

Kraków, 26 marca 2022 r.

Dr hab. Iwona Janowska, prof. UJ
Zakład Języka Polskiego jako Obcego

RECENZJA
rozprawy doktorskiej mgr Natalii Moiseienko
pt. *Internetowe narzędzia w nauczaniu języka polskiego jako obcego*
– analiza przydatności
przygotowanej pod kierunkiem prof. dr hab. Jolanty Tambor

Wprowadzenie nowych technologii do nauczania języków obcych, intensywne migracje ludności oraz istotne transformacje społeczne spowodowały wiele zmian w dydaktyce językowej XXI wieku. Osoby zaangażowane w kształcenie językowe stoją dzisiaj wobec konieczności dostosowania językowej edukacji do potrzeb i wymagań współczesnego świata, w którym znajomość języków obcych jest bezwzględna koniecznością. Wobec tego rodzi się szereg pytań, a mianowicie: jak uczynić ten proces skutecznym, zgodnym ze stanem współczesnej nauki i techniki, a także motywującym, interesującym dla uczącego się, odpowiadającym jego potrzebom? Przedłożona do oceny rozprawa doktorska pani mgr Natalii Moiseienko udziela w znacznym stopniu odpowiedzi na postawione tu pytania.

Praca wpisuje się w obszar badań nad zastosowaniem nowych technologii w dydaktyce językowej. Mając na uwadze wszechstronny i globalny rozwój środków komunikacji i palącą wręcz potrzebę (epidemia SARS-CoV-2) ich wykorzystania w praktyce dydaktycznej, Doktorantka poszukuje nowoczesnych i skutecznych narzędzi multimedialnych w nauczaniu/uczeniu się języka polskiego jako obcego. W moim przekonaniu, podjęcie tej właśnie problematyki jest jak najbardziej uzasadnione.

Po pierwsze nauczyciele na ogół nie są dobrze przygotowani do pracy w klasie językowej z użyciem nowoczesnych technologii; włączenie komputera to jedyna czynność, która przychodzi z łatwością; potem rodzi się szereg problemów – od selekcji i wyboru internetowych materiałów dydaktycznych po skuteczność ich wykorzystania. Zestawienie oraz szczegółowy opis takich narzędzi, a także analiza ich przydatności mogą, z całą pewnością, stanowić ważną inspirację nie tylko dla nauczycieli, którzy chcieliby (lub też muszą) korzystać z zasobów sieci na różnych etapach edukacyjnych, ale także dla metodyków kształcących przyszłe kadry pedagogiczne, odpowiedzialnych za programy studiów i kursów doskonalenia zawodowego.

Po drugie, projekt badawczy zrealizowany został w kontekście nauczania języka polskiego jako obcego, a więc dydaktyki stosunkowo „młodej”, w obszarze której takie badania nie zostały jeszcze przeprowadzone. Według mojego stanu wiedzy, nie ukazało się – jak do tej pory – żadne jednorodne opracowanie, które w sposób kompletny i spójny prezentowałoby internetowe zasoby dydaktyczne do nauczania polszczyzny.

Wszystko to sprawia, że praca Pani Natalii Moiseienko jest bardzo potrzebnym studium, wzbogacającym teoretyczne podstawy glottodydaktyki polonistycznej, a zarazem cennym zbiorem materiałów o zastosowaniu praktycznym.

OCENA STRUKTURY PRACY

Autorka pracy zrealizuje swoje zamierzenia badawcze w kolejnych częściach rozprawy doktorskiej, która liczy 217 stron, w tym 205 stron tekstu właściwego, 6 stron bibliografii oraz 5 stron przeznaczonych na aneksy, zawierające dokumentację przeprowadzonych badań.

Tekst rozprawy merytorycznie dzieli się trzy części: pierwsza (sekcja 1.) ma charakter przeglądowy, druga – materiałowy (sekcja 2.), trzecia zaś prezentuje kontekst, metodologię i wyniki przeprowadzonych badań oraz wnioski (sekcja 3. wraz z zakończeniem). Część teoretyczna dysertacji rozpoczyna się od rozdziałów, w których Doktorantka zdefiniowała terminy ważne dla właściwego zrozumienia badanej problematyki. Część materiałowo-empiryczna pracy zawiera analizy zgromadzonego materiału badawczego, które umożliwiły stworzenie listy używanych na zajęciach językowych aplikacji oraz sformułowanie wniosków końcowych.

Podsumowując ocenę struktury rozprawy, należy stwierdzić, że układ poszczególnych części wydaje się spójny i logiczny. Budowa pracy jest przejrzysta i oddaje poruszane zagadnienia, umożliwia koncentrację na kolejnych partiach tekstu. Jednak

sugerowałabym pewne modyfikacje i uzupełnienia. Rozdział 1. kończy się sekcją zatytułowaną „Podsumowanie”, czego nie znajdujemy w kolejnych częściach pracy. Przy redakcji poszczególnych rozdziałów rozprawy należało zachować podobną strukturę, wyodrębniając – lub też nie – fragmenty rekapitulujące treści rozdziałów. Tu widzimy pewną niekonsekwencję. Również końcowa część recenzowanej pracy wymaga uzupełnień i modyfikacji: brak jest spisu schematów, co w wypadku wybranej metodologii – badań ankietowych ilustrowanych wykresami – jest wręcz konieczne; nie wyodrębniono graficznie i nie opisano aneksów, w których znajdujemy treści kwestionariuszy, czyli podstawę badań empirycznych; nie zamieszczono streszczeń rozprawy w językach obcych, co wydaje się niezbędnym elementem w opracowaniu o charakterze naukowym.

MERYTORYCZNA OCENA PRACY

Rozważania zawarte w **pierwszym rozdziale** rozprawy tworzą teoretyczne podstawy pracy, której celem jest zestawienie i opis internetowych materiałów dydaktycznych stosowanych w nauczaniu i uczeniu się języka polskiego jako obcego oraz diagnoza postaw uczących się i nauczycieli wobec narzędzi zdalnego nauczania. W związku z tym, Doktorantka przybliży klasyfikację pokoleń w dobie cyfrowej, naświetlając ich cechy z perspektywy społecznej i psychologicznej, rozważa nie tylko sposób funkcjonowania tych generacji w społeczeństwie, ale przede wszystkim opisuje problemy, na jakie napotykają przedstawiciele pokolenia X, Y i Z w procesie nauczania/uczenia się (sekcje 1.1. – 1.2.). Kolejnym pojęciem – bardzo ważnym z perspektywy przeprowadzonych badań – jakie zostaje zdefiniowane w pierwszej części rozprawy są *media* (sekcje 1.3. – 1.4.). Autorka zwięźle, aczkolwiek w zupełności wystarczająco, definiuje ten termin, po to, aby omówić szeroko rolę mediów w edukacji, opisać zmiany, jakie generują na wielu płaszczyznach. Młoda badaczka uświadamia czytelnikowi fakt, że trudności, na jakie napotyka współczesny nauczyciel w procesie dydaktycznym nie wynikają bezpośrednio ze złej woli uczących się, ale są często wypadkową cech i postaw charakterystycznych dla „cyfrowych tubylców”.

Ważne i bardzo interesujące w rozdziale pierwszym są ustalenia Doktorantki z dziedziny pedeutologii (sekcja 1.5.). Autorka dowodzi, że procesy technologizacji i mediatyzacji na stałe już zmieniły pozycję nauczyciela języka obcego. Jest on dzisiaj przede wszystkim ekspertem, i to w różnych dziedzinach: w dziedzinie komunikacji, języka i kultury docelowej, w dziedzinie nauczania (cele, programy, ewaluacja...) i uczenia się (motywacja, poznanie, psychologia, zróżnicowanie i dynamika grupy...). Pełni on nowe funkcje –

facylitatora i organizatora, niezmiernie ważne z perspektywy nauczania zdalnego. W zależności od poziomu i celów uczących się, programów i celów instytucjonalnych, środków lub ograniczeń kontekstu pozaszkolnego, nauczyciel dokonuje wyborów i adaptacji w dziedzinie treści, metod i narzędzi kształcenia. I w związku z tym, powinien znać również zasoby internetowe, właściwe dla nauczanego języka.

Powyższe ustalenia – sposób niejako naturalny – otwierają perspektywę dla rozważań o charakterze glottodydaktycznym. W końcowej części rozdziału 1. Autorka pracy podjęła próbę umiejscowienia badanej problematyki w kontekście glottodydaktyki polonistycznej, opisując historię kształtowania się tej dyscypliny (sekcja 1.7.), a także omawiając zagadnienia szczegółowe związane z zastosowaniem nowych technologii w nauczaniu języka polskiego jako obcego (sekcja 1.8.). Uważam jednak, że sekcja 1.7. – *Powstanie glottodydaktyki polonistycznej* – niczego nie wnosi do pracy. W tym miejscu rozprawy widziałabym raczej rozdział ogólny, poświęcony zagadnieniom nauczania języków obcych z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych (tzw. TIK). Chodzi mianowicie o koncepcję CALL (*Computer Assisted Language Learning*) oraz MALL (*Mobile Assisted Language Learning*) oraz ich ewolucję w dydaktyce językowej, począwszy od lat 50. i 60. XX wieku, aż do czasów nam współczesnych (zob. np. publikacje Jarosława Krajki, Pawła Szerszenia czy Elżbiety Gajek). Taka analiza byłaby dobrym wstępem do rozważań na temat zastosowania nowych technologii w dydaktyce szczegółowej, jaką jest dydaktyka języka polskiego jako obcego, co zamieszczono w sekcji 1.8. rozprawy. Stanowi ona przegląd artykułów poświęconych wykorzystaniu TIK w nauczaniu polszczyzny. Jest to interesująca część rozprawy, jednak nie do końca uporządkowana. Dobrze by było wyodrębnić tu część poświęconą badaniom (konferencjom i publikacjom) nad zastosowaniem nowych technologii w glottodydaktyce polonistycznej, a następnie przedstawić opis narzędzi i technologii przygotowanych specjalnie do nauczania języka polskiego jako obcego. Warto by było również – prezentując stan badań w interesującej nas dziedzinie – uzupełnić wywód o publikacje/badania, takich autorów jak: Dominika Bucko, Robert Dębski, Paulina Kaźmierczak, Adriana Prizel-Kania.

Mając na uwadze perspektywę glottodydaktyczną pracy, czyli kwestię przydatności prowadzonych poszukiwań i badań w procesie nauczania/uczenia się, Doktorantka postanawia – w **rozdziale drugim** dysertacji – zgromadzić materiał, który będzie przedmiotem badań właściwych. Autorka pracy podejmuje trud analizy i opisu dostępnych

w sieci materiałów czy narzędzi multimedialnych, które można wykorzystać na zdalnych zajęciach z języka polskiego jako obcego.

Ta część dysertacji jest omówieniem pozyskanego materiału badawczego, który odpowiednio pogrupowano, a następnie szczegółowo opisano. Doktorantka wyróżniła dziewięć grup narzędzi *online*, dokonując ich analizy i oceny pod kątem: celu nauczania, odbiorcy, poziomu biegłości językowej, łatwości posługiwania się programem oraz form pracy, jakie te narzędzia generują. Przyjęta procedura prowadzi do stworzenia listy internetowych narzędzi dydaktycznych wspomagających nauczanie języka polskiego jako obcego w zakresie różnych umiejętności. Ogólnie rzecz biorąc, dokonano opisu i analizy 96 narzędzi internetowych, w tym: 25 aplikacji rozwijających podsystemy języka, 14 stron – programów ogólnych do nauki języków obcych – w tym polskiego, 9 stron umożliwiających tworzenie wypowiedzi – pisemnych i ustnych, 16 narzędzi w postaci quizów i testów, 4 komunikatory, 4 platformy do kształcenia językowo-kulturowego, 5 narzędzi do tworzenia prezentacji multimedialnych, 7 tablic wirtualnych oraz 12 kanałów YouTube.

Opis narzędzi *online* wydaje się kompletny, Doktorantka w każdej sekcji poszczególnych partii rozdziału formułuje należycie wnioski cząstkowe, ale brak jest podsumowania całości rozdziału, który – w mojej opinii – mógłby stanowić przestrzeń do prezentacji wstępnych hipotez badawczych, rozwiniętych w rozdziale 3. Sugeruję także, aby (np. w wypadku publikacji zebranego materiału) połączyć sekcje 2.1.1. i 2.1.4., bowiem głównym celem omawianych w tych podrozdziałach aplikacji jest nauka słownictwa, a zakres manipulacji technicznych związanych z obsługą poszczególnych narzędzi nie daje podstaw do tworzenia osobnych kategorii.

Podsumowując ocenę rozdziału 2. pragnę podkreślić, że zebrany i opisany materiał jest niezwykle cenny i powinien – po drobnych uzupełnieniach wynikających z szybkiego rozwoju technologicznego, spowodowanego pandemią – zostać „udostępniony” szerokiemu gronu nauczycieli języka polskiego jako obcego (np. opublikowany w postaci serii artykułów). Wiemy już, że pandemia pokonała opór oraz bariery techniczne i psychologiczne nauczycieli w posługiwaniu się nowymi technologiami: aplikacjami i platformami do nauczania na odległość, „zmusiła” do poszukiwania nowych technik i narzędzi kształcenia – co potwierdziły przeprowadzone przez Doktorantkę badania. Takie doświadczenie z pewnością nie pójdzie na marne. *E-learning* będzie teraz skuteczną alternatywą dla tradycyjnych metod kształcenia. Jednak wymaga to ustawicznego doksztalcenia, chęci

poznawania co raz to nowych narzędzi i testowania ich w praktyce pedagogicznej. Recenzowana praca może stanowić ważny punkt odniesienia w wymienionych tu kwestiach.

W swych rozważaniach Doktorantka nie poprzestaje na rozstrzygnięciach teoretycznych i prezentacji zebranego materiału, idzie dalej i postanawia określić przydatność opisanych narzędzi w praktyce pedagogicznej. By ten cel zrealizować, obmyśliła projekt badawczy, obejmujący zarówno grupę uczących się, jak i nauczycieli, którzy odpowiedzieli na szereg pytań zamieszczonych w ankietach. **Rozdział trzeci** dysertacji to opis przebiegu i wyniki przeprowadzonych badań empirycznych.

Autorka pracy opisała grupy i narzędzia badawcze oraz etapy badań. Uzyskane dane ilościowe i jakościowe Doktorantka potrafiła przeanalizować i podsumować. W pracy pojawiają się syntetyczne zestawienia – głównie w postaci wykresów, które ułatwiają odczytywanie danych. Narzędzia badawcze poszczególnych faz badań – kwestionariusze – zostały zaprezentowane w załącznikach zebranych na końcu pracy.

Zamysł badawczy zaprezentowany w niniejszej rozprawie oceniam pozytywnie. Projekt uznać należy za potrzebny, jako że podejmuje próbę oceny przydatności aplikacji i programów multimedialnych do nauczania/uczenia się polszczyzny, zamieszczonych w sieci i wskazuje na te, które rzeczywiście posiadają potencjał praktyczny. Dowiadujemy się także tego, na jakie trudności napotykają nauczyciele podczas *e-learningu*.

Niestety nie udało się Autorce ustrzec przed pewnymi uchybieniami. Moje zastrzeżenia budzi przede wszystkim sposób relacjonowania przebiegu i wyników badań. W prezentacji badań powinny zostać szczegółowo opisane – w osobnych sekcjach – takie zagadnienia jak: 1) problematyka badań i hipotezy/pytania badawcze, 2) techniki i narzędzia zbierania danych, 3) charakterystyka grupy badawczej, 4) przebieg badań, 5) wnioski i perspektywy badawcze. Trzeba przyznać, że na wyżej wymienione informacje można napotkać w tekście rozdziału 3. oraz „Zakończeniu”, ale dla klarowności wyводу należało zastosować układ charakterystyczny dla opisu projektu badawczego.

w mojej opinii podjęte w rozdziale 3. analizy – pomimo pewnych uchybień – są zasadne, bowiem płynie z nich ważny wniosek: mimo bogactwa materiałów nauczania jakimi dysponujemy, brak jest konkretnych wskazówek i sugestii, jak uczyć zdalnie języka polskiego jako obcego, przy zastosowaniu jakich narzędzi, technik i procedur.

OCENA FORMALNEJ STRONY PRACY

Całość rozprawy napisana jest poprawnym językiem, usytuowanym na poziomie dyskursu naukowego, a wywód prowadzony jest jasno i klarownie. Nie udało się jednak Autorce uniknąć nielicznych potknięć językowych i błędów redakcyjnych, co jest rzeczą naturalną w pisemnej wypowiedzi tak obszernych rozmiarów.

Pewne zastrzeżenia mogą budzić zbyt częste „odwołania zapośredniczone”, czyli cytowanie autora danej myśli poprzez fragmenty z innych opracowań (np. ss. 20, 26, 27, 29, 31, 34 i inne). Na poziomie pracy doktorskiej należy sięgać do źródeł przywoływanych opinii, tym bardziej, że duża część pozycji, o których mowa, jest powszechnie dostępna.

Bibliografia rozprawy została odpowiednio dobrana. Zawiera pozycje polsko- i anglojęzyczne, jednak odwołania bibliograficzne budzą momentami wątpliwości. Autorka, omawiając dość szczegółowe zagadnienia teoretyczne, powołuje się na konkretną pozycję, ale nie wskazuje numerów stron, z których zostały one zaczerpnięte.

Dbając o klarowność wyводу, należało ponumerować zamieszczone w 3. części pracy wykresy i odpowiednio je opisać, co umożliwiłoby tekstowe odwołania do nich, „odciążając” tym samym styl fragmentów pracy poświęconych omawianiu wyników ankiet.

OCENA KOŃCOWA

Zmierzając do konkluzji pragnę podkreślić, że pomimo uwag krytycznych przedłożona mi do oceny rozprawa doktorska jest pracą wartościową, innowacyjną i oryginalną. Wskazane w recenzji uwagi i wątpliwości nie wpływają na jej pozytywną ocenę. Jest to interesujące studium ważnej merytorycznie i aktualnej z punktu widzenia współczesnej dydaktyki języków obcych problematyki badawczej, która – co już podkreślałam – nie została jeszcze opracowana w kontekście badań nad nauczaniem i uczeniem się polszczyzny. Praca stanowi także źródło obszernego i cennego materiału o charakterze praktycznym. Widzę tu zatem dużą użyteczność dydaktyczną przeprowadzonych analiz, które mogą, a nawet powinny, stać się kompendium wiedzy do tworzenia materiałów dydaktycznych oraz programów kształcenia nauczycieli języka polskiego jako obcego.

Przedstawiona do recenzji rozprawa świadczy o nowatorskim podejściu Doktorantki do nauczania i uczenia się języka polskiego jako obcego. Podjęła ona ryzyko badań w trudnych warunkach pandemii i dowiodła umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej oraz wnioskowania na podstawie zgromadzonego materiału badawczego.

Nie byłoby to możliwe bez odpowiedniego przygotowania teoretycznego Autorki, ale przede wszystkim bez Jej szerokiego, niebywałego wręcz doświadczenia w zastosowaniu nowych technologii w procesie dydaktycznym.

Stwierdzam zatem, iż przedstawiona mi do oceny rozprawa doktorska mgr Natalii Moiseienko **stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i wyczerpuje wymagania stawiane pracom doktorskim określone w Ustawie z dnia 14.03.2003 roku *O stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dz.U. Nr 65, poz. 595).** W związku z tym stawiam wniosek o jej przyjęcie i dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Grzegorz Jonaśke